

Qualitative Analysis of the Identity Resources of Hawrami People

Ebrahim Fayaz¹, Emilia Nercisyans², Ahmad Naderi³, Nafe Babasafari⁴,

Received: Oct. 24, 2018; Accepted: Ap. 25, 2019

Extended Abstract

The ethno-cultural region of Hawraman encounters a multiple and complex combination of identity sources which its understanding calls for deep and contextual investigation. Applying a qualitative approach, the present study attempts to discuss the identity sources of Hawrami people. To these end, a half-structured interview was conducted with 33 Hawrami key commentaries and experts selected with maximum variation; Data were gathered. In order to analyze the data, we used Nvivo and MAXQDA software based on conventional qualitative content analysis proposed by Lundman and Greneheim. The findings of the study demonstrated that the identity sources of Hawraman consists of four themes: "Hawrami-Kurdish ethnical identity", "Iranian national identity", "religious identity", and "modern identity". The category of Hawrami-Kurdish identity includes Hawrami language and literature, Hawrami symbols, sense of attachment and feeling proud of being a Hawrami, preserving and defending Hawrami sources and interests, music and songs and the emphasis on social integrity of different regions as Kurd people. The Iranian national identity includes the everyday presence of Persian language, music and songs, rituals and Iranian values, and national loyalty. Religious identity embraces the beliefs, rituals, Sufism, Ghaderi and Naghshbandi mysticisms, the state of religion, tolerance and revitalization-fundamentalism. In the category of modern identity, we shall see challenging the ancestor's beliefs, intellect, criticism and awareness, humanism and tendency towards modernism, cosmopolitanism and consumption. At the end of the study, according to the findings, the identity sources of Hawrami people model was recognized and represented.

Keywords: Identity, Hawrami, ethnical identity, religious identity, Iranian national identity

1. Associate Professor of Anthropology, Faculty of Social Sciences, University of Tehran; Tehran, Iran
[✉ efayaz@ut.ac.ir](mailto:efayaz@ut.ac.ir)

2. Associate Professor of Anthropology, Faculty of Social Sciences, University of Tehran; Tehran, Iran.
[✉ enerciss@ut.ac.ir](mailto:enerciss@ut.ac.ir)

3. Assistant Professor of Anthropology, Faculty of Social Sciences, University of Tehran; Tehran, Iran.
[✉ anaderi@ut.ac.ir](mailto:anaderi@ut.ac.ir)

4. PhD of Anthropology, Faculty of Social Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran (Corresponding Author).
[✉ Nafebabasafari@gmail.com](mailto:Nafebabasafari@gmail.com)

INTRODUCTION

In old communities, the sources and origins of identity were limited and recognized. These sources were the same for all of the members of those societies and usually innate, so this limitation prevented any complications in identities, but more identity sources came to be through various ages of human life and questions like “who are we?” and “who are others?” became more prevalent. Hawraman region in west of Iran faces a multiple and complex combination of identity sources, in that they encounter new conditions besides all national ethnic, linguistic and religious identity sources. Renovation, modernism and globalization are modern concepts that have embraced the world actors as an intertwined process despite all their abundant differences and distinctions. Hawrami people, intentionally or unintentionally, have encountered this trend in the last two decades which has made the world of Hawrami actors as complex and obscure

PURPOSE

The purposes of the present study include:

- 1) What do Hawrami people (as a Hawrami social, cultural, political or religious person) consider to be their most important identity source?
- 2) When they face propositions such as “who are Hawramies?”, what do they think about themselves?
- 3) What is the actor’s understanding of identity resources among people?

METHODOLOGY

The present research is conducted through qualitative method using conventional content analysis approach to study the identity sources of Hawrami people. Data analysis was done consistent with data gathering, which in turn were gathered by half-structured interviews and centered group discussions in the form of certain questions to Hawrami participants. Our sampling is performed with maximum variation. Total samples of the study were 33, 17 among them were involved in individual interviews and the other 16 were interviewed in 3 groups. This study has employed conventional qualitative content analysis proposed by Lundman and Graneheim. In the first part of data analysis, we used Nvivo 2017 to present a general view of keywords in the first section of keywords analysis; and in the second part we utilized MAXQDA 2018 in order to register, manage and analyze the data.

RESULT

The findings of keywords part, illuminated the most treatable identity sources between the interviewees. Actors showed the most references towards words like “Hawrami”, “people”, “language”, “Kurdish”, “culture”, “Gorani (song)”, “identity”, “Islam”, “Kurds”, “religion”, “Hawraman”, “music”, “God”, “Kurdistan”, “Sorani”, “differences”, “Siachamana”, “Quran”, “literature”, “ceremony”, “life”, “celebration”,

“Iran”, “prophet”, “Farsi”, “women”, “change”, “progress” and “satellite”. The findings of the second part demonstrate that the Hawrami identity sources including Kurdish-Hawrami ethnical identity, Iranian national identity, modern and religious identity are distinguishable. The category of Hawrami-Kurdish identity includes Hawrami language and literature, Hawrami symbols, sense of attachment and feeling proud of being a Hawrami, preserving and defending Hawrami sources and interests, music and songs and the emphasis on social integrity of different regions as Kurd people. The Iranian national identity includes the everyday presence of Persian language, music and songs, rituals and Iranian values, and national loyalty. Religious identity embraces the beliefs, rituals, Sufism, Ghaderi and Naghshbandi mysticisms, the state of religion, tolerance and revitalization-fundamentalism. In the category of modern identity, we shall see challenging the ancestor’s beliefs, intellect, criticism and awareness, humanism and tendency towards modernism, cosmopolitanism and consumption.

DISCUSSION

The key point to this discussion is that all the actors find this changing relative incompatibility, as a result of combining identity sources, insufficient and attempt to resolve this instability-stability dialect. This category of actors selects one sole source as the source of their identity and tries to select the most stable dialect among its various dialects. It seems that despite their limited number compared to others, these actors perform actively based on the selected dialect to the extent that we come across radical approaches.

CONCLUSION

The general part of the findings is consistent with the attempts of Jenkins and Giddens to bridge the gap between the modern subject with integral identity and post-modern subject with fluid identity, because the extracted data show that most people possess a kind of identity fixation in the face of different and distinct identity sources and as a result the sense of insecurity and lack of a fixed identity, while they experience an integral and compatible self, they are always in a struggle of stability-instability dialect. Therefore, Hawrami people select their identity source among those four distinct categories in a relative combination interacting to others in the form of a process. This selection is always subject to change but this combined and fragmented identity does not mean identity instability and crisis.

NOVELTY

This study possessing a contextual approach, has presented comprehensive findings in the context of identity sources of Hawraman people and the authors hope that the result of the study would be practical not only in fundamental results, but also pave the way to facilitate the development in Hawraman and to resolve the social harm in the region.

Iranian Cultural Research

Abstract

BIBLIOGRAPHY

- Berger, P. L., Berger, B., & Kellner, H. (2008). *Zehn-e bixānemān, newsāzi va āgāhi* [The homeless mind; Modernization and consciousness] (M. Savoji, Trans.). Tehran, Iran: Ney. (Original work published 1974)
- Creswell, J. (2012). *Puyesh-e keyfi va tarh-e pažuheš* [Qualitative schedule and research design] (H. Danaeifard, & H. Kazemi, Trans.). Tehran, Iran: Saffār. (Original work published 1998)
- Ebrahimi, M., & Niknam Rad, S. M. Gh. (2014). Farātahlil-e hoviyaţpażuhi dar Iran (Bā atf-e nazar be maqālāt-e elmi – pažuheši-ye Yek dahe-ye gozašte (2002-2012) [The meta-analysis of identity research in Iran in the light of the scientific research papers of the past decade]. *Journal of National Studies*, 15(1), 149-177.
- Fakouhi, N. (2010). *Hamsāzi va ta'āroz dar hoviyaţ va qowmiyaţ* [Reconciliation and conflict in identity and ethnicity]. Tehran, Iran: Golāzin.
- Fayaz, E. (2008). *Irān-e āyande be suy-e olguyi mardomšenāxti barāye abarqodrati-ye Iran* [Iran future towards anthropological model for Iran's superpower]. Tehran, Iran: Institute for Culture, Art and Communications.
- Ghasemi, M. A. (2004). *Hoviyaţ dar fazā-ye postmodern; Barresi-ye ārā-ye Chantal Mouffe dar bāb-e hoviyaţ* [Identity in postmodern space; Review Chantal Mofy's opinion on identity]. *Strategic Studies Quarterly*, 7(24), 255-274.
- Graneheim, U. H., & Lundman, B. (2004). Qualitative content analysis in nursing research. *Nusre Education Today*, 24, 105-112.
- Granhemat, M., Ain Nadzimah, A. (2017). Gender, ethnicity, ethnic identity, and language choices of Malaysian youths: The case of the family domain. *Advances in Language and Literary Studies*, 8(2), 26-36.
- Gregory, J. Goalwin. (2018). "Religion and nation are One": Social identity complexity and the roots of religious intolerance in Turkish nationalism. *Social Science History*, 42(2), 161-182.
- Guba, E.G; Lincoln, Y.S (1994). Hand Book of Qualitative Reseach, in Denzin, N.K.and Lincoln, Y.S. (Eds), Compering paradigms in qualitative Reseach, 105-117.
- Hall, S. (2004). Hoviyaţhā-ye qadim va jadid, qowmiyaţhā-ye qadim va jadid [Old and new identities, old and new ethnic] (Sh. Vaghfipour, Trans.). *Arghanun*, 24, 319-352. (Original work published 1991)
- Hall, S., & Grossberg, L. (2017). *Problemātic-e hoviyaţ dar motāle'āt-e farhangi: Hoviyaţ va jahānišodan* [critical dialogues in cultural studies] (S. Gholipour, & A. R. Moradi, Trans.). Tehran, Iran: Institute for Culture, Art and Communications. (Original work published 1996)

- Jafarzadehpour, F., & Heydari, H. (2014). Farātahlil-e rābete-ye hoviyaat-e melli va hoviyaat-e qowmi dar Iran [Meta-analysis of the relationship between national identity and ethnic identity in Iran]. *Journal of Social-Cultural Strategy*, 3(11), 63-96.
- Jenkins, R. (2012). *Hoviyat-e ejtemā'i* [Social identity] (T. Yar Ahmadi, Trans.). Tehran, Iran: Širāze. (Original work published 1996)
- Karimi, J., Mohammadpour, A., & Ghaderi, S. (2012). Jāme'-ešenāsi va moškele hoviyaat-e Iran (Farātahlili az motāle'āt-e nazari va pažuheši-ye hoviyaat) [Sociology and the problem of Iran's identity (A meta-analysis of identity theory and research)]. *National Studies Quarterly*, 13(1), 29-57.
- Mahmoudi, M. (2016). Farhang-e joghrafiāei-e Hawraman [Geography of Hawraman]. Sanandaj, Iran: Kurdistān.
- Michalinos, Z., Loizos, L., Marios, A., & Petroula, A. (2018). The political function of religious education in an ethnically divided society: Greek-Cypriot teachers' perspectives on conflict, Peace, and religious teaching. *Religion and Education*, 45(2), 226-248.
- Mirzaei, H., & Babasafari, N. (2015). Barresi-ye rābete-ye nowsāzi va takassorgerāi-ye dini dar beyn-e javānān-e šahr va rustāhā-ye Sanandaj [Investigating the relationship between renovation and religious pluralism among young people in the city of Sanandaj]. *Journal of Sociological Studies*, 22(1), 103-129.
- Mohammadpour, A., & Rezaei, M. (2008). Dark-e ma'nāi-ye payāmadhā-ye vorud-e nowsāzi be mantaqe-ye Oraman Kurdistān Iran be šive-ye pažuheš-e zaminei [Semantic understanding the consequences of renovation to the Oraman Region of Kurdistān of Iran by land survey]. *Iranian Journal of Sociology*, 9(1&2), 3-33.
- Moradi, A. (2015). Stuart Hall va masale-ye bohrān-e hoviat [Stuart Hall and Identity Crisis]. *Journal of Society, Culture and Media*, 14, 101-120.
- Naderi, A. (2016). Tahlil-e ensānšenāxti-ye tariqat-e Qadiriyya Talebani dar mantaqe-ye Oramant Lehun [Anthropological analysis of Talebani Qadiriyya's order in Oramanat Lehun region]. *Journal of Culture Communication Studies*, 17(33), 149-170. doi: 10.22083/jccs.2016.15434
- Naderi, A., Chitsazghomi, M., & Shirali, E. (2015). Farātarkib-e pažuhešhāy-e anjāmshode dar hawze-ye hoviat-e dini [Meta-synthesis of researches carried out in the field of religious identity]. *National Studies Quarterly*, 64, 27-44.
- Nercisyans, E. (1990). Dow zabāngunegi va dow farhanggunegi [Bilingualism and Two folklore]. *Proceedings of Allameh Tabataba'i University*, 61, 199-212.
- Nils-Christian, B., Lars-Erik C., & Manuelt., V. (2015). Language, religion, and ethnic civil war. *Conflict Resolution*, 61(4), 744-771.

Iranian Cultural Research

Abstract

Rafatjah, M. (2004). *Dialectic-e hoviyathā [Dialectics of identities]. Journal of Ketabmah Olum-e-Ejtema, 7(7), 63.*

Sedigh Sarvestani, R., Hajiani, E. (2008). Motāle'e-ye tajrobi-ye manābe'-e hoviyat Iran [Empirical study of identity resources in Iran]. *Journal of National Studies, 9(2), 31-52.*

Tracy, S. J. (2012). *Qualitative research methods: Collecting evidence, crafting analysis, communicating impact.* John Wiley & Sons.

Trang-Thi, N., & Obaidul, H. (2017). Language choice, identity and social distance: Ethnic minority students in Vietnam. *Applied Linguistics Review, System, 61, 87-97.*

Iranian Cultural Research

Vol. 12
No. 2
Summer 2019

تحلیل کیفی منابع هویتی مردمان اورامی

ابراهیم فیاض^۱، امیلیا نرسیسیانس^۲، احمد نادری^۳، نافع باباصفری^۴

دریافت: ۱۳۹۷/۰۸/۰۲؛ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۲/۰۵

چکیده

منطقه قومی-فرهنگی اورامان با ترکیب چندگانه و پیچیده‌ای از منابع هویتی روبه‌رو است که شناخت آن به بررسی عمیق و بستر‌مندی نیاز دارد. این مقاله تلاش می‌کند با رویکرد کیفی به بررسی منابع هویتی مردم اورامی زبان بپردازد. داده‌های این پژوهش، از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۳۳ صاحب‌نظر و افراد آگاه کلیدی اورامی که با حداکثر تنوع انتخاب شده‌اند، گردآوری شد. تحلیل داده‌ها با دو نرم‌افزار مکس کیودی‌ای و انویو مبتنی بر تحلیل محتوای کیفی قراردادی پیشنهادی گرنه‌ایم و لاندمن انجام شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که منابع هویتی در منطقه اورامان، متشکل از چهار درون‌مایه «هویت قومی اورامی-کردی»، «هویت ملی ایرانی»، «هویت دینی» و «هویت مدرن» است. مقوله‌های هویت قومی اورامی-کردی شامل زبان و ادبیات اورامی، نمادهای اورامی، تعلق خاطر و افتخار به اورامی بودن، حفظ و دفاع از منابع و منافع اورامی، موسیقی و آواز، و تأکید بر یکپارچگی اجتماعی مناطق مختلف به‌عنوان قوم کرد است. مقوله‌های هویت ملی ایرانی دربردارنده حضور زبان و ادبیات فارسی در زندگی روزمره، موسیقی و آواز، آیین‌ها و ارزش‌های ایرانی، و وفاداری ملی ایرانی است؛ مقوله‌های هویت دینی شامل اعتقادات، مناسک، تصوف و عرفان قادریه و نقشبندیه، جایگاه دین در حوزه عمومی، مدارا و تساهل، و احیاگرایی-بنیادگرایی است و مقوله‌های هویت مدرن نیز دربردارنده به‌چالش کشیدن باورهای پیشینیان، تفکر، نقد و آگاهی‌بخشی، انسان‌گرایی و گرایش به مدرنیسم، جهان‌وطنی و مصرف است. درنهایت، بر مبنای یافته‌ها، الگوی منابع هویتی مردم اورامی بازشناسی و ارائه شده است.

کلیدواژه‌ها: هویت، اورامی، هویت قومی، هویت دینی، هویت ملی ایرانی، هویت مدرن

۱. دانشیار مردم‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

efayaz@ut.ac.ir

۲. دانشیار مردم‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

enerciss@ut.ac.ir

۳. استادیار مردم‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

anaderi@ut.ac.ir

۴. دانش‌آموخته دکتری مردم‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

Nafebabasafari@gmail.com

۱. مقدمه

هویت^۱، مفهومی با تعریف‌های متفاوت و گاهی متناقض است و معمولاً اگر بخواهیم در میان انبوهی از نظریه‌ها و مطالب حوزه هویت، خلاصه‌سازی ذهنی انجام دهیم، به نظر می‌رسد با یکی از این دو گزاره روبه‌رو خواهیم شد که «هویت، همه چیز است» یا در مقابل آن، «هویت، چیزی نیست جز...»؛ چشم‌پوشی از شکاف این دو گزاره، بسیار دشوار است و انتخاب یکی از آن‌ها نیز کافی نیست. همچنین، به نظر می‌رسد امروزه بسیاری از پژوهشگران علوم اجتماعی در مورد این گزاره‌ها^۲ (۱۳۸۳، ۳۲۶) توافق دارند که «هویت‌ها، اموری ناتمام و در حال شدن» هستند و با فرایندی روبه‌رو هستیم که همواره در جریان است و متغیر؛ با این حال، همواره تلاش شده است که هویت‌ها شناسایی و تعریف شوند و شناسایی هویت، نیازمند خاستگاه‌های هویتی است.

در جوامع پیشین، منابع و خاستگاه‌های محدود و مشخصی در شکل‌گیری هویت، نقش داشته‌اند و این منابع تقریباً برای همه افراد آن اجتماع، یکسان و معمولاً انتسایبی بوده و محدودیت منابع نیز مانع پیچیدگی و ابهام هویت‌ها می‌شد و بالطبع، تحولات هویتی، بسیار زمان‌بر و محدود بوده است و البته شناسایی منابع هویتی و چگونگی ترکیب این منابع، ساده‌تر از امروز بوده است، اما گذشت دوره‌های مختلف زندگی بشر همواره بر پیچیدگی منابع هویتی افزوده است و انسان‌ها بیشتر از همیشه با این پرسش روبه‌رو هستند که ما که هستیم؟ و دیگران که هستند؟ «زندگی اجتماعی انسان، بدون وجود راهی برای دانستن اینکه دیگران کیستند و بدون نوعی درک از اینکه خود ما کیستیم، غیرقابل تصور است. هویت اجتماعی شخص، هیچ‌گاه یک موضوع کامل و حل‌شده نیست و در واقع، هویت را تنها می‌توان به مثابه یک فرایند درک کرد» (جنکینز^۳، ۱۳۹۱، ۶). این فرایند می‌تواند دربرگیرنده منابع گوناگون هویت در سطوح مختلف هویت جمعی باشد. این هویت‌ها به شیوه‌های گوناگون از یکدیگر تفکیک می‌شوند اما نقطه اشتراک آن‌ها، ایجاد اشتراک‌های درونی و تمایز بیرونی است و این اشتراک‌ها و تمایزها، سبب ساخته «شدن» کیستی فرد می‌شوند، اما

1. Identity
2. Stuart Hall
3. Jenkins

زندگی در جهان مدرن، هر لحظه بیشتر، نوع و شدت این فرایند «شدن» را در خود می‌تند و منابع هویتی پیشین را با منابع جدید درمی‌آمیزد و کنشگران، خود را از نو تعریف می‌کنند. اما این تعریف نواز «کیستی» شامل کدام منابع است؟ ما همواره نیازمندیم که شناختی، هرچند نسبی، از این «کیستی» داشته باشیم. براین اساس، چالش پژوهش حاضر، کیستی مردم اورامی زبان و محدوده مورد مطالعه، منطقه قومی-فرهنگی اورامان ایران است.

منطقه اورامان^۱ در غرب ایران و شرق اقلیم کردستان عراق واقع شده است. تجربه زیسته و مشارکت پیوسته نگارندگان با مردم اورامی نشان می‌دهد که با وجود مرزهای سیاسی بین دو کشور، و نیز مرزهای داخلی استانی ایران، منطقه اورامان به سبب وجود زبان اورامی توانسته است بخشی از یکپارچگی فرهنگی خود را به طور نسبی حفظ کند، اما مردم این منطقه با ترکیب چندگانه و پیچیده‌ای از منابع هویتی روبه‌رو هستند؛ چنان‌که در کنار منابع هویتی ملی، قومی، زبانی، و مذهبی، با شرایط نوینی نیز روبه‌رو هستند. نوسازی، نوگرایی، و جهانی شدن، مفاهیم مدرنی هستند که با وجود تفاوت‌ها و تمایزهای فراوان، به صورت فرایندی درهم‌تنیده، عموم کنشگران جهان کنونی را دربر گرفته‌اند. مردم اورامی نیز در یک سده گذشته و به ویژه در دو دهه اخیر - خواه‌ناخواه - با این جریان روبه‌رو بوده‌اند؛ اگرچه شدت و گستردگی این رویارویی در نقاط مختلف منطقه اورامان، یکسان نبوده است، اما تجربه زیسته نگارندگان در مناطق مختلف اورامان، نشان‌دهنده عمومیت داشتن این پدیده است و بدیهی است که شرایط جدید، جهان هویتی کنشگران اورامی را بیش از پیش پیچیده و مبهم کرده است و در بخشی از منابع هویتی با چالش‌هایی روبه‌رو هستیم که باعث ایجاد ناسازگاری‌های عمیق و تأثیرات منفی‌ای در سطوح مختلف خواهد شد، زیرا «اثرات بد نه تنها به صورت عارضه‌ها و آسیب‌های اجتماعی، بلکه به صورت موانع مؤثر بر توسعه ظاهر می‌شوند» (فکوهی، ۱۳۸۹، ۱۳۹)؛ به همین دلیل، شناخت منابع هویت، نیازمند پژوهش و واکاوی ریشه‌ای و مداوم است تا منابع هویت و تغییرات آن را بتوان شناسایی کرد و افزون‌بر امکان شناخت و رشد تفاهم قومی، امکان برنامه‌ریزی و مدیریت درست‌تر در حوزه توسعه محلی را فراهم کرد. براین اساس، چون در منطقه اورامان چنین پژوهشی انجام

1. Hawraman

نشده است، پژوهش حاضر در تلاش است که منابع هویتی منطقه اورامان را از دریچه نگاه مردم اورامی بازشناساند.

با توجه به مسئله طرح شده، پرسش هایی که این مقاله در پی پاسخ آن ها است بدین شرح هستند: مهم ترین منبع یا منابع هویت خود را (به عنوان یکی از شخصیت های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، یا مذهبی اورامی) چه می دانند؟ اورامی ها چه برداشتی از خود دارند، هنگامی که با این گزاره روبه رو می شوند که: «اورامی ها کیستند؟»؛ و کنشگران چه درکی از منابع هویت موجود در بین اورامی ها دارند؟

۲. پیشینه تجربی پژوهش

+در میان پژوهش های داخلی، چند پژوهش که با موضوع این پژوهش هم خوانی بیشتری دارند، مرور می شوند.

پژوهش سروسرستانی و حاجیانی (۱۳۸۷) با هدف بررسی انواع هویت جمعی در ایران و میزان قوت هریک از ابعاد، و روابط بین ابعاد هویتی انجام شده است. در این پژوهش، هویت ایرانی، ترکیبی و چندبعدی شامل هویت های ملی، قومی، مذهبی و مدرن — در نظر گرفته شده و روابط ابعاد هویتی نیز «متعادل و هماهنگ» فرض شده است. پژوهش های داخلی دیگری نیز در حوزه هویت انجام شده اند، اما به نظر می رسد با توجه به نیازسنجی و هدف پژوهشگران، بیشتر، ابعاد خاص و محدودی از هویت و رابطه این ابعاد مدنظر بوده و در نتیجه، نمی توانند به طور مستقیم به عنوان پیشینه پژوهش حاضر به کار روند، اما هریک از این ابعاد هویت می تواند راهگشا باشد تا با نگاه روشنی به بررسی مسئله موجود پردازیم؛ بنابراین، با توجه به فراوانی پژوهش های انجام شده در این حوزه، ترجیح دادیم که تا حد امکان، از فراتحلیل های انجام شده کمک بگیریم.

نتایج فراتحلیلی که جعفرزاده پور و حیدری (۱۳۹۳) در مورد رابطه هویت ملی و هویت قومی در ایران انجام داده اند، به این شرح است: «پژوهش های انجام شده درباره نوع رابطه بین هویت ملی و هویت قومی نشان می دهد: اکثر پژوهش ها از داوری و اظهار نظر تک وجهی در مورد رابطه هویت ملی و قومی اجتناب کرده اند و بیشتر به

بررسی عوامل مؤثر بر هویت ملی و قومی و همچنین، دلایل و عوامل مؤثر بر کاهش و افزایش میزان هریک از دو هویت پرداخته‌اند. بررسی نتایج پژوهش در مورد رابطه بین هویت قومی و ملی، به تفکیک قومیت‌ها، حاکی از وضعیت‌های متفاوتی در بین اقوام مختلف کشور است. به نظر می‌رسد، علت اصلی تفاوت نتایج پژوهش‌های مختلف، متغیرهای موردسنجش است. بررسی‌هایی که «احساس محرومیت نسبی»، «احساس بی‌قدرتی» و «تعارضات سیاسی» و گاه «عوامل اقتصادی» را بررسی کرده‌اند، رابطه بین دو نوع هویت، معکوس و واگرا گزارش شده است و پژوهش‌هایی که این متغیرها را بررسی نکرده‌اند، وضعیت‌های دیگری را اعلام کرده‌اند». براساس نتایج پژوهش دیگری با عنوان «فراتحلیل هویت‌پژوهی در ایران (با عطف نظر به مقالات علمی-پژوهشی یک دهه گذشته؛ ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۱)» که ابراهیمی و نیکنام راد (۱۳۹۳) انجام داده‌اند، در پژوهش‌های بررسی شده، توافق چندانی در مورد مؤلفه‌های هویت ملی وجود نداشته است و از سوی دیگر، بیشتر آن‌ها به وجه ملی هویت و کمتر به هویت دینی پرداخته‌اند.

کریمی، محمدپور، و قادری (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان «جامعه‌شناسی و مشکله هویت ایران (فراتحلیلی از مطالعات نظری و پژوهشی هویت)» تلاش کرده‌اند سه رویکرد متفاوت در مطالعات پیشین را گردآوری و بررسی کنند؛ این سه رویکرد عبارت‌اند از: نظریه‌های عام جامعه‌شناسی، مطالعات نظری جامعه علمی ایرانی، و مطالعات پژوهشی ایرانی. پژوهش «فرا ترکیب پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه هویت دینی» نوشته نادری، چیت‌ساز قمی، و شیرعلی (۱۳۹۴) نیز نشان می‌دهد که «کمتر تلاش سازمان‌یافته‌ای با رویکرد بومی و جامع» برای بررسی هویت دینی انجام شده و این کم‌کاری در دو سطح نظری و روش‌شناختی رخ داده است.

در میان پژوهش‌های خارج از ایران نیز چند نمونه، قابل توجه هستند. گولوین^۱ (۲۰۱۸) در پژوهش «دین و ملیت یکی هستند؛ پیچیدگی هویت اجتماعی و ریشه‌های تعصب دینی در ملی‌گرایی ترکی» به بررسی وضعیت ترکیه کنونی پرداخته و بیان می‌کند که اگر قرار است ترکیه، سرزمینی سکولار و دارای آزادی‌های مدنی باشد، چرا سیاست‌های ملی ترکیه در پی پاک‌سازی

قومی و مذهبی است؟ و چرا هویت دینی یکی از ویژگی‌های برجسته برای تعیین عضویت در جامعه ملی است و به جزء جدایی‌ناپذیر هویت ملی تبدیل شده است؟ این مقاله بر مبنای پژوهش‌های تاریخی و نظریه هویت اجتماعی، این دوگانگی ظاهری بین تعریف‌های مذهبی و مدنی ملت ترکیه را تحلیل کرده و نشان داده است که ملی‌گرایان، تنها برای کسب رأی اکثریت به شعارهای مدنی روی آورده‌اند، در حالی که هویت دینی (خودی و غیرخودی) همچنان پایدار است و سیاست‌های مذهبی دولت ترکیه و اقدامات غیرقانونی علیه اقلیت‌های مذهبی ادامه دارد. زمبیلایس، لوکایدیس، آنتونیو، و پترولا آنتونیو^۱ (۲۰۱۸) در پژوهش «کارکردهای سیاسی آموزش دینی در جامعه‌ای چندقومیتی» اهداف آموزش مذهبی در مدرسه‌های ابتدایی قبرس (کلاس اول تا ششم) را بررسی کرده و نشان داده‌اند که سیاسی شدن آموزش مذهبی در قبرس، بازتاب‌دهنده فرایندهای عمیق‌تر سیطره بر «اقلیت دینی» درون آموزش و پرورش و به‌طورکلی، جامعه است.

این دو پژوهش به این سبب مهم هستند که منطقه اورامان نیز به‌عنوان محل زندگی یک اقلیت دینی، به‌ویژه در شرایط پر آشوب خاورمیانه، می‌تواند بستر مناسبی برای چالش‌آفرینی سودجویان باشد و در این مقاله سعی می‌شود این بخش از منابع هویتی در مصاحبه‌ها به تفصیل واکاوی شود.

گران‌همت و عبدالله^۲ (۲۰۱۷) در پژوهش «جنسیت، قومیت، هویت قومی و انتخاب زبانی جوانان مالزیایی» رابطه بین جنسیت، قومیت، هویت قومی، و انتخاب زبان جوانان چندزبانۀ مالزیایی را در حوزه استفاده از زبان خانواده، بررسی کرده‌اند. نتایج این پژوهش، نشان‌دهنده تعیین‌کنندگی هویت قومی در انتخاب نوع زبان مورد استفاده بوده است. این در حالی است که جنبه‌های خانوادگی و جنسیت، هیچ تأثیری در انتخاب زبان شرکت‌کنندگان چندزبانۀ نداشته است.

بارمن، سدرمن، و وگت^۳ (۲۰۱۵) در پژوهش «زبان، مذهب، و جنگ داخلی قومی» به بررسی این پرسش پرداخته‌اند که آیا این گزاره درست است که «بیشتر خشونت‌ها،

1. Michalinos Zembylas, Loizos Loukaidis, Marios Antoniou and Petroula Antoniou

2. Mehdi Granhemat, Ain Nadzimah Abdullah

3. Nils-Christian Bormann, Lars-Erik Cederman, Manuel Vogt

حاصل اختلاف‌های مذهبی هستند. در این پژوهش، مجموعه داده‌هایی از تقسیمات قومی بین سال‌های ۱۹۴۶ تا ۲۰۰۹ بررسی شده‌اند. نتایج به‌دست‌آمده نشان می‌دهد، مناقشات زبانی بیشتر از اختلافات مذهبی بوده است.

دو پژوهش اخیر نیز ابعاد دیگر هویت‌های جمعی را بررسی کرده‌اند؛ اگرچه پژوهش‌های فراوانی در حوزه‌های ملی‌گرایی و قومیت و مذهب انجام شده است، اما ترجیح داده شد که مطالعات اخیر به‌صورت گزینشی و برای نمونه مطرح شوند. همچنین، با توجه به مسئله چندزبانه بودن عموم اورامی‌زبان‌ها و چالش‌های پیش رو، سعی بر آن بود که در پژوهش‌های مطرح‌شده، زبان به‌عنوان یکی از ابعاد حیاتی هویتی بررسی شده باشد.

۳. چارچوب مفهومی

در این پژوهش به‌جای به‌کارگیری چارچوب نظری و تدوین فرضیه، تلاش شده است که پرسش‌ها با استفاده از چارچوب مفهومی شکل بگیرند و استخراج شوند؛ بنابراین، برای تدوین چارچوب مفهومی، نظریه‌های این حوزه را به‌اختصار بررسی خواهیم کرد.

حال سه مفهوم هویت در بستر تاریخی را از هم متمایز می‌کند: سوژه روشنگری، سوژه جامعه‌شناختی، و سوژه پست‌مدرن. سوژه روشنگری همان سوژه دکارتی است که بر یکپارچگی و استواری انسان تأکید می‌کند. سوژه جامعه‌شناختی، دیگری را در مرکز شناخت هویت افراد قرار می‌دهد و سوژه پست‌مدرن نیز از چندین هویت متناقض و حتی سازش‌ناپذیر به‌طور هم‌زمان تشکیل شده است (مرادی، ۱۳۹۴).

از اواخر قرن نوزدهم، اصالت فرد و سوژه دکارتی در جامعه‌شناسی مورد نقد قرار گرفت و کل‌گرایانی مانند دورکیم که جامعه را چیزی غیر از مجموع تک‌تک افراد می‌دانند و رویکردهای کسانی مانند کولی و مید در مورد کنش متقابل نمادین، اصالت ذات را که مبتنی بر هویت ثابت، یگانه، واقعی، حقیقی، و اصیل بود را به نقد کشیدند و تلاش کردند بین فرد و جامعه، یک رابطه دیالکتیک شکل بگیرد.

درحالی‌که سوژه مدرن بر یکپارچگی هویت و سوژه جامعه‌شناختی بر شکل‌گیری هویت از طریق تعامل با دیگری تأکید می‌کند، سوژه پست‌مدرن سعی در مرکززدایی از سوژه مدرن

و سوژه جامعه‌شناختی دارد و به بیان شانتال موفه، حرکت دوگانه‌ای وجود دارد که از یک سو بر سیلان و مرکزیت‌زدایی مبتنی بوده و ثبات‌ها و نقاط اتکا را از بین می‌برد و نوعی بی‌ثباتی ذات را ایجاد و تقویت می‌کند و از سوی دیگر، حرکتی مایل به ایجاد نقاط گره‌گون و تثبیت موقت تلاطم بی‌پایان رابطه دال‌ها و مدلول‌ها است، ولی این دیالکتیک ثبات/بی‌ثباتی به این دلیل امکان‌پذیر می‌شود که ثبات از پیش داده‌شده‌ای وجود ندارد، بلکه همان‌گونه که دال‌ها، همواره مدلول‌های جدیدی می‌یابند، هویت‌یابی انسان‌ها نیز متلاطم است (قاسمی، ۱۳۸۳). به نظر هال و گراسنبرگ^۱ (۱۳۹۶، ۱۹۲) مرکز‌زدایی یادشده به «تفاوت» می‌انجامد و «به جای یک هویت یگانه و مبتنی بر روابط یا مفصل‌بندی بین اجزای تکه‌تکه یا تفاوت‌ها، بر تکرار هویت‌ها و تفاوت‌ها تأکید می‌شود. اما آیا این مرکز‌زدایی که به تفاوت می‌انجامد، لزوماً به ترکیب منابع هویتی گوناگون و پذیرش تفاوت و در ادامه، هویت‌های متکثر منجر می‌شود؟ به نظر می‌رسد، این بخش باید به صورت سؤالی مشخص در این پژوهش دنبال شود.

جنکینز در تلاش است تا پلی میان سوژه مدرن و پست‌مدرن ایجاد کند و برای تحقق این امر، بر این نظر است که هویت، نه امری ثابت و تمام‌شده و دارای انسجام است و نه امری سیال و یکپارچه و «چون گیدنز^۲ (اگرچه برخلاف گیدنز، بازاندیشی را منحصر به دوران مدرن نمی‌داند) بر این نظر است که اغلب مردم، خویش‌نیک‌پارچه و سازگار را به‌طور مداوم، تجربه می‌کنند و در نتیجه، کم‌وبیش از امنیت وجودی برخوردارند. با این حال، با سردرگمی و احساس عدم امنیت نیز بیگانه نیستند، اما اگر گاهی امنیت درونی ما در مخاطره قرار می‌گیرد، به این معنا نیست که [خودهای ما چندپاره] و عوامل درونی شناسایی ما آسیب‌پذیر یا هویت ما متزلزل است؛ ممکن است سپهر اجتماعی دیگران [یا عامل بیرونی شناسایی] پیش‌بینی‌ناپذیر، دشوار، و ناهمدلانه باشد (رفعت‌جاه، ۱۳۸۳). بر این مبنای، از نظر جنکینز، هویت، درک هر شخص از خود، و هویت اجتماعی، درک هر شخص از خود و دیگران از یک سو و درک دیگران از غیر خود از سوی دیگر است؛ بنابراین، هویت اجتماعی، امری ذاتی نیست، بلکه محصول توافق بوده و همواره در حال

1. Stuart Hall, Lawrence Grossberg

2. Giddens

ساخته شدن است. روان‌شناسان اجتماعی و جامعه‌شناسان بر این نظرند که هویت (حتی هویت فردی) امری غیرشخصی یا به عبارت دیگر، امری اجتماعی است که به سبب دیالکتیک میان فرد و جامعه شکل می‌گیرد. از دیدگاه این افراد، هرچند هویت، معمولاً در نگرش‌ها و احساسات شخصی افراد نمود پیدا می‌کند، ولی زمینه و بستر شکل‌گیری آن، زندگی جمعی است و تصویری که فرد از خود می‌سازد یا آگاهی و احساس فرد در مورد خود، بازتاب نگرش دیگران در مورد او است (جنکینز، ۱۳۹۱، ۲۵). به نظر برگر، برجیت برگر، و کلنر^۱ (۱۳۸۷) نیز منظور از هویت، تجربه واقعی فرد درباره یک موقعیت اجتماعی خاص است؛ روشی که در آن، افراد به تعریف خود می‌پردازند. هویت به این معنا، بخشی از یک ساختار مشخص آگاهی است و از این رو، تابع توصیفی پدیدارشناسانه (فارغ از هرگونه داوری معرفت‌شناختی یا روان‌شناسانه) است» (برگر و دیگران، ۱۳۸۷، ۸۴).

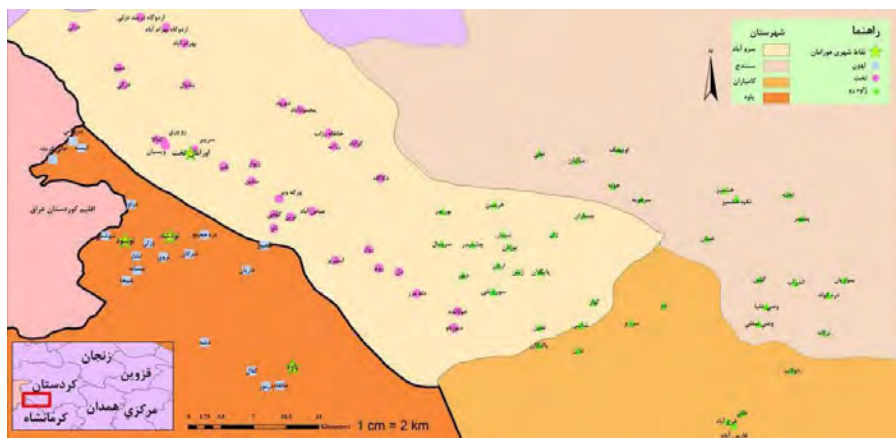
در این پژوهش با توجه به سیر تاریخی مفهوم هویت و چارچوب مفهومی مطرح شده و همچنین، با توجه به ماهیت موضوع و پرسش‌های پیش رو، تلاش می‌شود منابع هویت جمعی مردم اورامی، بازشناسی شود.

۴. میدان پژوهش

محیط انجام پژوهش، منطقه قومی-فرهنگی اورامان است. منطقه اورامان با وسعت ۱۸۴۰ کیلومتر مربع، در نوار کوهستانی غرب ایران و شرق اقلیم کردستان قرار دارد. همان‌گونه که در نقشه شماره (۱) مشخص شده است، این منطقه از شمال به روستاهای سوران شهرستان سروآباد و سنندج، از غرب به روستاهای سوران کردستان عراق، از جنوب به روستاهای سوران شهرستان پاوه و کامیاران، و از شرق به روستاهای سوران شهرستان کامیاران و سنندج محدود می‌شود و براساس تفاوت‌های بیشتر نشئت گرفته از مباحث زبان‌شناختی، منطقه اورامان به سه بخش اصلی اورامان تخت، لهون، و ژاوه‌رود تقسیم شده است (محمودی، ۱۳۹۵). جمعیت اورامی‌زبان ایران نیز براساس سرشماری سال ۱۳۹۰، دارای ۴ نقطه شهری، ۸۲ آبادی دارای سکنه، ۹ آبادی خالی از سکنه، و در مجموع، دارای

۷۸۴۳۰ نفر جمعیت است. البته نباید این نکته مهم را از نظر دور داشت که بخش زیادی از اورامی‌ها در مناطق شهری سنندج، مریوان، کامیاران، کرمانشاه، و سروآباد زندگی می‌کنند و در آمار رسمی در نظر گرفته نمی‌شوند.

نقشه شماره (۱). نقشه سیاسی منطقه مورد مطالعه

منبع: محمودی، ۱۳۹۵

فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران

۱۶۴

دوره ۱۲، شماره ۲

تابستان ۱۳۹۸

پیاپی ۴۶

۵. روش پژوهش

این پژوهش با روش کیفی و با استفاده از رویکرد تحلیل محتوای قراردادی^۱ به بررسی منابع هویتی مردم اورامی پرداخته است. تجزیه و تحلیل داده‌ها به صورت پیوسته و هم‌زمان با گردآوری آن‌ها انجام شده است. همچنین، داده‌ها نیز با استفاده از مصاحبه نیمه‌ساخت یافته و بحث گروهی متمرکز در قالب پرسش‌ها و کنکاش‌های گوناگون از مشارکت‌کنندگان اورامی گردآوری شده‌اند. به‌طور کلی، تمام مردم اورامی‌زبان، جزء جامعه هدف بوده‌اند. نمونه‌گیری با روش «حداکثر تنوع^۲» انجام شده است و افرادی برای مصاحبه و بحث‌های گروهی انتخاب شده‌اند که در بین اورامی‌ها به‌عنوان شخصیت‌های صاحب‌نظر و تأثیرگذار – بیشتر در یک حوزه خاص و گاهی در چند حوزه و منبع هویتی –

1. conventional content analysis

2. maximum variation

مطرح بوده‌اند. دلیل استفاده از این روش این بوده است که بتوانیم تا حد امکان، بالاترین سطح هر طیف از منابع هویتی گروه‌های مختلف اورامی را بررسی کنیم. مشارکت‌کنندگان این پژوهش، ۳۳ نفر، شامل ۱۷ نفر در مصاحبه‌های فردی و ۱۶ نفر در قالب ۳ مصاحبه گروهی بوده‌اند که ویژگی‌های جمعیت‌شناختی آن‌ها در جدول شماره (۱) ارائه شده است. پس از انجام هر مصاحبه، داده‌های گردآوری شده بررسی می‌شد و با توجه به بررسی‌های انجام‌شده، مصاحبه بعدی انجام می‌شد. این فرایند تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافته است. برای تحلیل داده‌های به‌دست‌آمده نیز از روش تحلیل محتوای کیفی به روش پیشنهادی لاندمن و گرنهایم^۱ بهره برده‌ایم.

در این پژوهش، برای تحلیل داده‌ها، در بخش نخست از نرم‌افزار انویو^۲ نسخه ۱۱ استفاده کرده‌ایم تا در گام نخست با استفاده از تحلیل واژگان کلیدی، نمایی کلی از فراوانی واژگان کلیدی در مصاحبه‌های انجام‌شده، ارائه شود و در بخش دوم، از نرم‌افزار «مکس کیودی ای ۳»^۳ نسخه ۲۰۱۸ برای ثبت، مدیریت، و تجزیه و تحلیل داده‌ها بهره برده‌ایم. پس از هر مصاحبه، داده‌ها را در نرم‌افزار وارد کرده و پس از چندین بار بررسی، واحدهای معنایی، یک‌به‌یک مشخص و کدگذاری اولیه انجام می‌شد. پس از مصاحبه‌های اولیه، طبقه‌بندی براساس مقایسه تفاوت‌ها و شباهت‌ها در بین کدها پیش می‌رفت و طبقات، کامل‌تر می‌شدند و در صورت نیاز، طبقه‌ها در یکدیگر ادغام می‌شدند.

روایی و اعتباربخشی این پژوهش نیز با روش ارزیابی لینکلن و گوبا^۴ (۱۹۹۴)، برپایه چهار معیار اعتباربخشی و اعتبار^۵ (باورپذیری)، انتقال‌پذیری^۶، اعتمادبخشی^۷، و تأییدپذیری^۸ انجام شد. پژوهشگر به منظور اعتباربخشی، با مشارکت طولانی و مشاهده مستمر و مصاحبه‌هایی با تعامل و ارتباط مؤثر سعی در باورپذیری کرده است. در زمینه بحث

1. Lundman and Graneheim
2. NVivo11
3. MAXQDA2018
4. Guba and Lincoln
5. credibility
6. transferability
7. dependability
8. confirmability

انتقال‌پذیری، پژوهشگر تلاش کرده است با ارائه توصیف فربه‌ی از منابع هویتی اورامی‌ها، به ارزیابی و قابلیت کاربرد آن در سایر زمینه‌ها کمک کند. با تکرار دقیق و گام‌به‌گام و بازمینی صاحب‌نظران، قابلیت اعتمادبخشی افزایش داده شد و برای تأییدپذیری نیز از دیدگاه‌های استادان دانشگاه که در حوزه هویت مطالعه و پژوهش کرده‌اند، استفاده شد.

جدول شماره (۱). ویژگی‌های نمونه‌ها به‌ترتیب مصاحبه‌های انجام‌شده

کد	جنس	سن	تأهل	شغل	تحصیلات	محل سکونت	توضیحات
۱	مرد	۴۶	متأهل	دبیر	لیسانس علوم اجتماعی	سنندج	متولد اورامان ژاوه‌رود؛ از اعضای برجسته گروه جماعت و دعوت
۲	مرد	۳۴	متأهل	دبیر	لیسانس ادبیات فارسی	سنندج	متولد اورامان تخت؛ از فعالان نشر ادبیات فارسی، کردی، و اورامی
۳	مرد	۵۸	متأهل	امام جماعت مسجد	علوم دینی معادل لیسانس	روستاهای اورامان ژاوه‌رود	متولد اورامان ژاوه‌رود؛ از مبارزان علیه سلفی‌گری
۴	مرد	۳۳	متأهل	تجارت	دیپلم	روستاهای اورامان ژاوه‌رود	متولد اورامان ژاوه‌رود؛ از مبلغان و معتقدان سلفیسم و مشهور به پرهیزکاری
۵	زن	۲۷	مجرد	دانشجو	کارشناسی ارشد	پاوه	متولد اورامان لهون؛ دارای گرایش‌های فمینیستی و مدافع نوسازی
۶	زن	۵۵	متأهل	خانه‌دار	تحصیلات ابتدایی	روستاهای اورامان ژاوه‌رود	متولد اورامان ژاوه‌رود؛ پایه‌گذار گروه‌های یادگیری قرآن در بعضی از روستاهای اورامان؛ دارای گرایش‌های عرفانی
۷	مرد	۱۹	مجرد	بیکار	دیپلم	روستاهای اورامان تخت	متولد اورامان تخت؛ از اعضای فعال گروه سلفی انصارالاسلام
۸	مرد	۴۴	متأهل	شغل آزاد	دیپلم	مریوان	متولد اورامان تخت؛ از فعالان حوزه ادبیات و فرهنگ اورامی
۹	مرد	۶۵	متأهل	کشاورز	بی‌سواد	روستاهای اورامان ژاوه‌رود	متولد اورامان تخت؛ از مبارزان دموکرات کردستان ایران
۱۰	مرد	۶۳	متأهل	کشاورز	تحصیلات ابتدایی علوم دینی	روستاهای اورامان ژاوه‌رود	متولد اورامان ژاوه‌رود؛ از مشایخ بنام طریقت قادریه؛ مشهور به زُهد و پارسایی در بین درویش روستاهای اطراف
۱۱	مرد	۳۸	متأهل	دارای دفتر رسمی ازدواج	دانش‌آموخته علوم دینی و دارای مدرک لیسانس	روستاهای اورامان تخت	متولد اورامان تخت؛ از معتقدان و مروجان تصوف نقشبندی
۱۲	مرد	۴۷	متأهل	شغل آزاد	دیپلم	کرمانشاه	متولد اورامان لهون؛ از اعضای مشهور گروه‌های سلفی و مروج پیوستن جوانان به داعش که توانسته است بیشتر از ده نفر را راهی کند.
۱۳	زن	۳۴	متأهل	آزاد	فوق لیسانس	سنندج	متولد اورامان ژاوه‌رود؛ عضو فعال گروه مکتب قرآن

کد	جنس	سن	تاهل	شغل	تحصيلات	محل سکونت	توضیحات
۱۴	مرد	۵۱	متاهل	بازنشسته	فوق دیپلم	سنندج	متولد اورامان تخت؛ عضو فعال و مشهور مکتب قرآن
۱۵	مرد	۴۴	متاهل	نویسنده	لیسانس	کامیاران	متولد اورامان ژاوهرود؛ از آگاهان حوزه زبان و فرهنگ منطقه اورامان
۱۶	زن	۳۲	مجرد	آزاد	فوق لیسانس	کرمانشاه	متولد اورامان لهون؛ از آگاهان حوزه زبان و فرهنگ منطقه اورامان
۱۷	مرد	۴۲	مجرد	دبیر	لیسانس	نودشه	متولد اورامان لهون؛ از آگاهان حوزه فرهنگی اقوام ایرانی
گروه ۱	۲مرد ۳زن	۱۷ تا ۴۱	مجرد و متاهل	شغل‌های مختلف	متوسطه تا دکتری	سنندج	مناطق مختلف اورامان؛ گرایش‌های فکری متنوع به‌جز گرایش سلفی
گروه ۲	۴مرد	۲۰ تا ۵۲	مجرد و متاهل	شغل‌های مختلف	متوسطه تا کارشناسی ارشد	سنندج	مناطق مختلف اورامان؛ با تمرکز بر آگاهان و معتمدان به اندیشه‌های احیاگرایی دینی از گروه اخوان و مکتب قرآن و افرادی از گروه‌های بنیادگرایی سلفی
گروه ۳	۷مرد	۲۷ تا ۴۸	مجرد و متاهل	شغل‌های مختلف	فاقد تحصیلات تا کارشناسی ارشد	کامیاران	مناطق مختلف اورامان؛ گرایش‌های فکری متنوع از جمله گرایش‌های اخوانی و نیز سلفی

۶. یافته‌ها

همان‌گونه که پیشتر گفته شد، تحلیل داده‌ها در این پژوهش، مبتنی بر روش تحلیل محتوای کیفی است. پیش از آنکه به سراغ این سبک تحلیل برویم، سعی کرده‌ایم به روش تحلیل محتوای واژگان کلیدی^۱، یک بررسی اولیه از واژگان کلیدی‌ای ارائه دهیم که در مصاحبه‌های فردی و گروهی و نیز یادداشت‌های حاصل از مشاهدات و مشارکت پژوهشگر در میدان پژوهش به دست آمده است. این تحلیل اولیه با نرم‌افزار انویو انجام شد؛ به این ترتیب که تمام داده‌ها به صورت متنی در نرم‌افزار وارد شدند و به دو شکل، خروجی گرفته شد. خروجی نخست، شامل ۳۰ واژه کلیدی با بیشترین فراوانی (فارغ از بار مثبت یا منفی موردنظر مصاحبه‌شوندگان) است. خروجی دوم نیز در بردارنده ۵۰ واژه کلیدی برگرفته از تمام داده‌های گردآوری‌شده است که به صورت «ابرواژگان»^۲ ارائه شده‌اند. دو خروجی یادشده در هم ادغام شده و در جدول شماره (۲) ارائه شده‌اند.

1. keyword content analysis
2. word cloud

یافته‌های این بخش نشان می‌دهد که در بین تمام داده‌های ثبت‌شده، این واژگان کلیدی، قابل‌بحث‌ترین منابع هویتی در بین مصاحبه‌شوندگان هستند و همان‌گونه که مشخص است، کنشگران، بیشترین رجوع ذهنی را - چه با رویکرد مثبت و چه با رویکرد منفی - به ترتیب میزان فراوانی به واژگان «اورامی»، «مردم»، «زبان»، «کردی»، «فرهنگ»، «گورانی»، «هویت»، «اسلام»، «گُردها»، «دین»، «اورامان»، «موسیقی»، «خدا»، «کردستان»، «سورانی»، «اختلاف»، «سیاچمانه»، «قرآن»، «ادبیات»، «مراسم»، «زندگی»، «جشن»، «ایران»، «پیامبر»، «فارسی»، «زنان»، «تغییر»، «پیشرفت»، و «ماهواره» داشته‌اند. گفتنی است، واژگانی که ربطی به پرسش این پژوهش نداشته‌اند، از تحلیل حذف شده‌اند. بیشتر این واژگان، شامل حروف اضافه، ربط، ضمائر، و کلمه‌هایی از این دست بوده‌اند.

جدول شماره (۲). فراوانی واژگان کلیدی

فراوانی واژگان	درصد فراوانی	فراوانی واژگان	درصد فراوانی	فراوانی ابرواژگان
اورامی	۱۰/۹۰	کردستان	۳/۲۶	
مردم	۷/۷۳	سورانی	۳/۱۷	
زبان	۵/۸۶	اختلاف	۲/۵۰	
گُردهی	۵/۲۶	سیاچمانه	۲/۲۸	
فرهنگ	۴/۴۳	قرآن	۲/۲۸	
گورانی	۳/۷۷	ادبیات	۲/۱۵	
هویت	۳/۶۴	مراسم	۲/۰۰	
اسلام	۳/۵۸	زندگی	۱/۷۱	
گُردها	۳/۵۵	جشن	۱/۶۸	
دین	۳/۴۸	ایران	۱/۶۵	
اورامان	۳/۴۵	پیامبر	۱/۱۷	
موسیقی	۳/۳۹	فارسی	۰/۸۹	
خدا	۳/۲۶	زنان	۰/۸۲	

در گام دوم، بر مبنای تحلیل محتوای کیفی، اقدام به کدگذاری و استخراج مفاهیم^۱، مقوله‌ها^۲، و درون‌مایه‌ها (تم)^۳ کردیم. بر مبنای پیشینه پژوهش و چارچوب مفهومی، درون‌مایه‌ها در چهار حوزه هویت قومی، ملی، مدرن، و دینی از یکدیگر تفکیک شدند که هر یک در جدول جداگانه‌ای تشریح خواهد شد.

۶-۱. هویت قومی اورامی-کردی

با توجه به اینکه مردم منطقه اورامان - به لحاظ قومی - هنگام معرفی خودشان، خود را اورامی می‌نامند و در سطح کلان‌تر، خود را کرد می‌دانند، این درون‌مایه را هویت قومی اورامی-کردی می‌نامیم. مقوله‌های استخراج‌شده این درون‌مایه در بردارنده زبان و ادبیات اورامی، نمادهای اورامی، وابستگی و افتخار به اورامی بودن، حفظ و دفاع از منابع و منافع اورامی، موسیقی و آواز، و تأکید بر یکپارچگی اجتماعی مناطق مختلف به‌عنوان قوم کرد هستند، مقوله زبان و ادبیات اورامی را به تفصیل توضیح خواهیم داد. مفاهیم و مقوله‌های دیگر استخراج‌شده به‌طور کامل در جدول شماره (۳) ارائه شده‌اند.

۶-۱-۱. زبان و ادبیات اورامی

نتایج به‌دست‌آمده از تحلیل مصاحبه‌ها نشان می‌دهد که یکی از منابع هویت اورامی‌ها، زبان و ادبیات اورامی بوده است. مفاهیم این مقوله نشان‌دهنده تلاش مردم این منطقه برای بازنمایی خود از طریق زبان و ادبیات هستند و به همین سبب، اورامی‌ها همواره تلاش می‌کنند تا واژگان و دستور زبان خود را حفظ کنند. این دغدغه‌ها به این صورت مطرح می‌شد که نسل‌های جدید و به‌ویژه اورامی‌هایی که به شهر مهاجرت کرده‌اند، توانایی تلفظ درست واژگان اورامی و «از همه بدتر، توانایی تفکیک ضمیرها و کلمه‌های مؤنث و مذکر را در گفت‌وگوهای روزمره ندارند». اگرچه در مناطق روستایی و در بین بزرگسالان مهاجری که با این جنس دستور زبان بزرگ شده‌اند، این موضوع بسیار ساده است، اما رعایت نکردن آن توسط کنشگران، بی‌ادبی به افراد مقابل (لزوم تفکیک زن یا مرد) به‌شمار می‌آید. براین اساس، این مسئله با ورود نسل جدید، روزبه‌روز گستردگی بیشتری پیدا

1. concepts
2. categories
3. themes

می‌کند و موجب نگرانی اورامی‌زبان‌ها شده است. اما در حوزه دوزبانه بودن باید به این مسئله دقت داشت که به نظر می‌رسد، این مسئله در کوتاه‌مدت می‌تواند بسیار چالش‌زا باشد، اما در بلندمدت می‌تواند قائل به «دوزبانه بودن افزایشی^۱ و کسب مهارت‌های زبانی» (نرسیسیانس، ۱۳۶۹) بود. کد ۸ در این مورد می‌گوید:

من در روز، بارها به بچه‌م می‌گم درست صحبت کن. زشته. میری یه جایی آبروت میره. باید بلد باشی با یه خانم محترمانه صحبت کنی و بهش نگی آقا؟! باید حداقل بلد باشی به یه آقا بگی «سلامت باشی» نگی «سلامت باشی (خانم)»؛ اما هر کلمه رو باید جداگونه یاد بدم و هر بار هم یادآوری کنم و بچه هم بگه: همونو گفتم!

کد شماره (۲) در مورد تلفظ واژگان می‌گوید:

تمام تحصیل کرده‌ها، اورامی رو از یاد بردن. همه کلمات، عربی، فارسی، و انگلیسی هستن. واژه‌ای مانند: مادر، او مذکر، او مؤنث رو هر جور که دلشون می‌خواد، می‌گن. اون حرفی که مختص به زبان اورامی هستش، حذف شده و به حروفی مثل «و»، «ی»، «ل» تبدیل شده؛ مثلاً به جای گفتن adā (نوک زبان به پایین لثه و دندان پیشین می‌چسبد) می‌گن نه‌وا.

جدول شماره (۳). مفاهیم و مقوله‌های استخراج‌شده با درون‌مایه هویت قومی

مقوله‌ها	مفاهیم
زبان و ادبیات اورامی	تم: هویت قومی اورامی-کردی
	ل‌زوم حفظ و نگهداری واژگان و دستور زبان اورامی؛ تلاش برای تدوین فرهنگ لغت - افزایش تمایل به خواندن اشعار اورامی؛ افزایش روزافزون چاپ و انتشار مطالب به زبان اورامی؛ تأکید بر تلفظ درست واژگان و تشکیل ضمیرهای مؤنث و مذکر؛ صرف هزینه‌های مادی و معنوی از طرف کنشگران محلی برای حفظ زبان؛ ترجمه آثار مشهور ادبیات فارسی و انگلیسی به زبان اورامی؛ تفاوت تلفظ واژگان و نوع منفی کردن جمله‌ها در مناطق مختلف اورامان؛ تأکید بر نوشتن و خواندن به زبان مادری؛ تهیه برنامه‌های تلویزیونی برای معرفی زبان اورامی؛ تأکید بر پیشینه و قدمت زبان اورامی؛ تلاش برای گردآوری تاریخ شفاهی و فولکلور اورامان؛ چندزبانه بودن عاملی فرصت‌زا و چالش‌زا.

مقوله‌ها	مفاهیم
نمادهای اورامی	<p>لباس‌های مردانه از جنس نمد به نام «فهره‌نجی»؛ لباس رسمی هورامی به نام چوخه و رانک؛ کفش‌هایی به نام «کلاش»؛ لباس‌های زنانه و ویژه مناطق اورامان؛ مراسم «کومسای» و مراسم سالانه پیر شالیار؛ خانه‌هایی با معماری چهارگوشه سنگی؛ انار نماد باروری و پاکی؛ تلاش کنشگران محلی فراتر از حد انتظار؛ محصولات کشاورزی مخصوص مناطق اورامی‌نشین همچون توت‌فرنگی، انجیر، و انار؛ صنایع دستی اعم از قاشق و بشقاب چوبی، ادوات کشاورزی، انواع سبد، گهواره، و وسایل تزئینی؛ نمادهای گردشگری از جمله تته، بل، بهار اورامان، هه‌وارنشینی، کوهنوردی در اورامان، کوسالان شاهو، و عه‌ودالان</p>
تعلق خاطر و افتخار به اورامی بودن	<p>احساس هویت مشترک با هر فرد اورامی تنها به سبب اورامی بودن؛ اعتقاد به وجود؛ ویژگی‌های پسندیده در بین اورامی‌ها؛ داشتن اعتماد بیشتر به همدیگر؛ احساس غرور و افتخار به اورامی بودن؛ ترجیح مراودات اجتماعی با یکدیگر؛ ترجیح ازدواج با هم‌زبان اورامی؛ باور به اصالت نژادی و برتری جسمی و روح والا و زیرکی و توانایی مالی و تجاری بالای بازاریان و تاجران اورامی؛ لباس یک‌شکل معلمان اورامی در مریوان و اورامان (کوا با دوخت اورامی: باز)</p>
حفظ و دفاع از منابع و منافع اورامی	<p>تأکید بر لزوم توانمندی اقتصادی اورامی‌ها؛ دفاع از اورامی‌زبانان در اقلیت؛ تلاش برای افزایش حضور در عرصه‌های اجتماعی، فرهنگی، و سیاسی؛ کسب بیشترین پست ممکن در اداره‌ها و نهادهای دولتی؛ عدم فروش زمین و باغ و خانه به غیراورامی در صورت وجود مشتری اورامی؛ تأکید بر حفظ یا برقراری مناسبات اقتصادی در بین اورامی‌ها؛ دفاع از ارزش‌های بومی در مقابل منافع خارجی</p>
موسیقی و آواز	<p>تعلق خاطر فراوان به نوای اورامی «سیاچه‌مانه»؛ تقدس سازهای دف و شمشال؛ سیاچه‌مانه‌خوانی در همه سنین از کودکی تا کهنسالی؛ سیاچه‌مانه‌خوانی فارغ از جنسیت؛ تلاش برای یادگیری سیاچه‌مانه و نواهای مختلف آن؛ ترکیب موسیقی اصیل هورامی با نوا و ابزار موسیقی به منظور نوسازی و ماندگاری بیشتر آن (حتی پس از گذشت چندین سال از زمان خواندن آواز)؛ خواندن گورانی‌های هورامی در مجالس و محافل هورامی از جمله در گشت‌وگذار، مجالس بزم و عروسی، و... به منظور هویت‌بخشی و پیوند نسل جدید و قدیم هورامان</p>
تأکید بر یکپارچگی اجتماعی مناطق مختلف به عنوان قوم کرد	<p>پاسداشت یکپارچگی اجتماعی در میان مناطق مختلف اورامی، سورانی، کرمانج، و کلهر؛ جلوگیری از اختلافات اجتماعی با عنوان اورام کرد؛ احساس نیاز به یادگیری زبان کردی سورانی به عنوان زبان مشترک بین همه کردها؛ استفاده از کتاب‌ها، مجله‌ها، و روزنامه‌های سورانی؛ استفاده از شبکه‌های تلویزیونی، رادیویی، و اینترنتی سورانی؛ استفاده از رسم الخط مشترک برای مکاتبات و تألیف‌ها و تدریس؛ اعتقاد به سرزمین مشترک با گویشوران کرد دیگر</p>

۲-۶. هویت دینی

مقوله‌های استخراج شده این درون‌مایه‌ها عبارت‌اند از اعتقادات، مناسک، تصوف و عرفان قدریه^۱ و نقشبندیه، جایگاه دین، مدارا و تساهل، و بنیادگرایی (احیاگرایی). مقوله بنیادگرایی را به تفصیل توضیح خواهیم داد. مفاهیم و مقوله‌های دیگر استخراج شده به‌طور کامل در جدول شماره (۴) ارائه شده‌اند.

۱-۲-۶. بنیادگرایی^۲ (احیاگرایی)

چالش برانگیزترین مقوله در میان منابع هویت اورامی‌ها در زمان حاضر، بنیادگرایی و به‌زعم کنشگران، «احیای اسلام واقعی» است. بنیادگرایی در منطقه اورامان، بیشتر با نام سلفی‌گری شناخته می‌شود، اما همه کنشگران معتقد به احیای اسلام، لزوماً خود را سلفی نمی‌نامند، زیرا واژه «سلفی» در منطقه اورامان، معادل تکفیر و خشونت است. با توجه به مصاحبه‌های انجام شده، به‌طور کلی سه گروه بنیادگرایی از یکدیگر قابل تفکیک هستند: ۱. گروه «مکتب قرآن» به پیروی از احمد مفتی‌زاده؛ ۲. گروه «جماعت دعوت و اصلاح»؛ ۳. طیفی از گروه‌های سلفی شامل انصار اسلام (تشکیل گروهی به نام «امارت اسلامی بیاره»^۳)، کتائب قاعد فی کردستان، جیش صحابه، نوادگان صلاح‌الدین، و... تقسیم‌بندی دیگری نیز از گروه‌های بنیادگرایی دینی اهل سنت منطقه اورامان قابل ارائه است که عبارت‌اند از: دو طیف ۱. گروه‌های مرجئه (لاجهادی)؛ ۲. گروه‌های جهادی. گروه «مکتب قرآن» و گروه «جماعت دعوت» معتقد به تبلیغ، جذب، و اصلاح به‌منظور بازگشت به «اسلام ناب محمدی» به روش دوستانه و به‌دور از خشونت و بدون جهاد هستند، اما گروه‌های جهادی با تأکید بر مفاهیم کلیدی «برائت»، «تکفیر»، و «طاغوت»، معتقد به جهاد و لزوم بازگشت به «اسلام ناب محمدی» با روش‌های خشونت‌آمیز در سطوح خرد و کلان هستند. مباحث نظری و

۱. برای شناخت بیشتر تصوف قدریه، رجوع کنید به: (نادری، ۱۳۹۵)

2. fundamentalism

۳. بیاره، نام منطقه‌ای از اورامان عراق است که محل زندگی شیخ عثمان (تصوف نقشبندی)، مقبول‌ترین شخص، نزد رهروان نقشبندی و حتی طریقت قادری است. از آنجاکه گروه‌های دینی سنتی عرفانی (قادری و نقشبندی) معتقد به مفاهیمی مانند شفاعت بودند، این گروه‌های سلفی آن‌ها را تکفیر کردند و مشایخ طریقت نیز که مورد احترام مردم منطقه بودند، توسط سلفی‌ها نبش قبر شدند.

مقایسه این گروه‌ها، خارج از پرسش این پژوهش است، اما آنچه اهمیت دارد، این است که بدون شک، در منطقه اورامان، جریان بنیادگرایی دینی یکی از مهم‌ترین منابع هویتی به‌شمار می‌آید؛ جریانی که از دهه ۱۳۵۰ در سطح کلان اجتماعی شروع شده است و به‌نظر می‌رسد که در طول این چند دهه، به‌ویژه با جریانات اخیر خاورمیانه، در حال رشد بوده است. کد شماره (۱) به‌عنوان یکی از مبلغان سرشناس «جماعت دعوت» معتقد است:

اصلاً با واژه بنیادگرایی شما موافق نیستم. این ساخته غرب هستش. ما احیاگر دین محمد(ص) هستیم؛ دینی که به‌فراموشی سپرده شد و لایه‌های خرافات در طول هزار سال بر روی این دین انباشته شده. ببینید این دین به چه روزی افتاده. هفتاد فرقه نه که هفتصد فرقه شده. معلومه که اگر همه مسلمونا به اصل اسلام برمی‌گشتیم، کسی نمی‌تونست مقابل مسلمونا ایسته، اما ببینید با ما چه کردند. خودمان هم مقصریم. خدا به ما عقل داده؛ قرآن هم که برامون فرستاده؛ چرا باید خارج از اون رفتار کنیم.... ما باید بدونیم دنیا عوض شده. اگر پیامبر هم بود، متناسب با الان تصمیم می‌گرفت. باید به روش درست، خرافات رو از اسلام پاک کنیم. درسته کسی که معتقد به شیخ و توسل و شفاعت هست، باید آگاه بشه، اما نباید با شمشیر و اسلحه سراغ مردم رفت.

کد شماره (۱۲) نیز به‌عنوان یکی از اعضای شناخته‌شده گروه سلفی تکفیری و تشویق‌کننده جوانان اورامی به پیوستن به داعش، معتقد است^۱:

ما معتقد به مرز بین کشورها نیستیم. باید همه رو دعوت کنیم به خلافت اسلامی. هجرت کنیم و بیعت کنیم. هم زندگی بهتری خواهیم داشت، هم آخرتتون رو می‌سازیم.... تمام نشونه‌های آخرالزمان ظهور کردن و باید برگردیم به فرض واجبی که متأسفانه بین مسلمونا فراموش شده. تنها راه، جهاد مسلحانه علیه کسانی است که از دایره اسلام خارج هستند؛ چه فرد و چه حکومت.

۱. این مصاحبه، با واسطه انجام شده است. به‌نظر کنشگران محلی، شخص یادشده تاکنون موفق به فرستادن چندین نوجوان جوان برای کمک به داعش شده است که چند تن از آن‌ها در عملیات انتحاری کشته شده‌اند و فیلم عملیات آن‌ها در کرکوک و مناطقی از سوریه نیز در اختیار نگارندگان قرار گرفت.

جدول شماره (۴). مفاهیم و مقوله‌های استخراج‌شده با درون‌مایه هویت دینی

مقوله‌ها	مفاهیم
اعتقادات	اعتقاد به خدا و جهان آخرت؛ اعتقاد به پیامبر و قرآن؛ اعتقاد به امداد نیرویی ماورایی (معمولاً از سوی پیامبر و مشایخ طریقت و سلسله‌ها طریق)؛ اعتقاد به قضا و قدر و سرنوشت (بیشترین مانع تغییر یا انگیزه تحمل شرایط موجود بین جنس مؤنث)
مناسک	واجبات مذهبی (نماز، روزه، زکات، حج، جهاد)؛ مناسک جمعی (نماز جمعه و جماعت، عیدها و مولودی خوانی)؛ عقیقه و قربانی
تصوف و عرفان قادریه و نقشبنديه	مراسم هفتگی و سالانه صوفیان و دراویش؛ کم‌رنگ شدن تفکیک بین صوفی و درویش؛ نیاز به راهنما و مرشد طریق؛ «ارشادی» (دیدوبازدید بزرگان تصوف از روستاها و مناطق متبوعه)؛ آثار ادبی عرفانی، به‌ویژه اشعار شاعران به زبان اورامی و دل‌بستگی اورامی‌زبان‌ها به این اشعار و اهمیت ویژه اشعار به‌دلیل اورامی بودن و حس عشق به مرشد اورامی‌زبان؛ آثار ادبی دینی به زبان اورامی و تبلیغ و گسترش دین به‌کمک این اشعار (روله‌بزانی، خوا یارت بو و...); مزار و بارگاه بزرگان تصوف به‌عنوان زیارتگاه و محل تلاقی مریدان؛ عشق و علاقه و تعصب فراوان به روستاهایی که بزرگان تصوف در آن‌ها زیسته‌اند، مانند دورود، بیاره، باخه‌کون، تویلی، ته‌خته
جایگاه دین در حوزه عمومی	لزوم اجرای همه قوانین اسلام؛ مبارزه با بدحجابی؛ اجرای حدود مصرف‌کنندگان الکل؛ تأکید بر کارایی دین و مذهب در هر زمان و مکانی؛ نیاز به تعامل با افراد دین‌دار؛ وجود دید مثبت به علمای دین و پذیرش افراد مذهبی با آغوش بازتر
مدارا و تساهل	باور به بخشش خداوند نسبت به ادیان دیگر (شمول‌گرایی)؛ باور به سعادت‌مند شدن اخروی همه ادیان وحدانی به‌طور یکسان (تکثرگرایی کامل)
بنیادگرایی-احیاگرایی ^۱	لزوم احیای اسلام ناب؛ تمرکز بر جهاد به‌عنوان واجب فراموش‌شده؛ استفاده از هر ابزاری برای جهاد علیه کفار؛ پیروی از حاکمیت موجود در هر حال؛ لزوم برانگیزش مشرکان با اولویت برانگیزش از نزدیکان؛ هجرت به دارالاسلام؛ دعوت جوانان به مبارزه با طاغوت؛ تکفیر معتقدان به تصوف، شفاعت، و زیارت؛ تفاوت در رویکرد مکتب قرآن، و اخوان، با گروه‌های سلفی در تکفیر؛ پیروی از اندیشه‌های سیصد سال نخست اسلام به‌نام دوران سلف صالح (صحابه، تابعین، و تابعین تابعین)

فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران

۱۷۴

دوره ۱۲، شماره ۲
تابستان ۱۳۹۸
پیاپی ۴۶

۱. نگارندگان بین بنیادگرایی و احیاگرایی تفاوت قائل می‌باشند، اما با توجه به اینکه نام و برچسبی که برای نگرش‌ها و رفتارهای گروه‌های دینی موجود قائل می‌شوند چه از نظر خود آنان و چه از نظر حوزه عمومی-یکسان نیست، این دو در کنار یکدیگر مطرح شده‌اند؛ برای نمونه، مقوله «بدعت و برانگیزش» برای بعضی از کنشگران، احیاگرایی و برای بعضی، بنیادگرایی است.

۳-۶. هویت ملی ایرانی

بخش دیگری از منابع هویتی در منطقه اورامان را هویت ملی ایرانی تشکیل می‌دهد. مقوله‌های عمده تشکیل‌دهنده این بخش عبارت‌اند از: «حضور زبان و ادبیات فارسی در زندگی روزمره»، «موسیقی و آواز»، «آیین‌ها و ارزش‌های ایرانی»، و «وفاداری ملی ایرانی». مقوله آیین‌ها و ارزش‌های ایرانی به تفصیل تشریح خواهد شد. مفاهیم و مقوله‌های دیگر استخراج‌شده به‌طور کامل در جدول شماره (۵) ارائه شده‌اند.

۱-۳-۶. آیین‌ها و ارزش‌های ایرانی

ایران، کشوری است با تمدنی کهن و فرهنگی رنگارنگ؛ بخشی از منابع هویتی در ایران با وجود تحولات بسیار - به‌ویژه در جهان مدرن کنونی - باز هم حضور پیوسته و پررنگی دارند. مقوله‌های اصلی‌ای که در منابع هویتی اورامی‌ها حضور دارند عبارت‌اند از: بزرگداشت مراسم نوروز و آیین‌های مشترک ایرانی؛ تلاش برای حفظ ارزش‌ها و باورهای اصیل ایرانی؛ پیرشالیار، نمادی از زرتشت و باورهای اهورایی؛ آیین‌هایی از میترائیسم و زرتشت در کتاب مقدس یارسان‌ها به‌نام «سرانجام». در مورد هریک از این مفاهیم، نگاه‌های متنوعی وجود دارد؛ به‌گونه‌ای که عده‌ای معتقد به زرتشتی بودن پیر شالیار نیستند، اما به‌هرحال، به‌عنوان یکی از منابع هویتی کهن که متعلق به این سرزمین است، بازشناسی می‌شود و سالی دو بار، مراسمی با حضور تفکرات متفاوت در مقبره پیر شالیار برگزار می‌شود. در مورد یارسان‌ها نیز نگاه‌های متفاوت و گاه متناقضی وجود دارد، اما آنچه مشخص است، این است که کتاب مقدس یارسان‌ها به زبان اورامی نگاشته شده است و نشان‌دهنده مقاومت برای حفظ باورهای اصیل ایرانی داشته است.

جدول شماره (۵). مفاهیم و مقوله‌های استخراج‌شده با درون‌مایه هویت ملی ایرانی

مقوله‌ها	مفاهیم
حضور زبان و ادبیات فارسی در زندگی روزمره	تمایل به کتاب‌ها و منابع فارسی؛ دسترسی مطلوب به منابع مکتوب به زبان فارسی؛ تکلم به زبان فارسی در بعضی از مناطق، آسان‌تر از کردی سورانی؛ ترجمه آثار کلاسیک ادبیات فارسی به اورامی؛ استفاده از مطالب رسانه‌های فارسی داخلی و خارجی؛ اهمیت دادن به صحبت کردن به زبان فارسی بدون لهجه

مقوله‌ها	مفاهیم
موسیقی و آواز	گوش دادن و لذت بردن از موسیقی و آوازهای کلاسیک ایرانی؛ گوش دادن به آهنگ‌های پاپ و رپ فارسی؛ حضور در کنسرت خوانندگان فارسی‌زبان
آیین‌ها و ارزش‌های ایرانی	بزرگداشت مراسم نوروز و آیین‌های مشترک ایرانی؛ تلاش برای حفظ ارزش‌ها و باورهای اصیل ایرانی؛ پیرشالیار نمادی از زرتشت و باورهای اهورایی
وفاداری ملی ایرانی	دلبستگی به ایران و ایرانی بودن؛ مشارکت در عرصه‌های سیاسی ملی؛ مقدس شمردن دفاع از مرزهای کشور؛ تلاش برای پیشرفت همه ایران؛ آرزوی موفقیت برای تیم‌های ورزشی ایران در مسابقات جهانی

۴-۶. هویت مدرن

مقوله‌های استخراج‌شده از درون‌مایه هویت مدرن عبارت‌اند از: به‌چالش کشیدن باورهای پیشینیان؛ تفکر، نقد، و آگاهی‌بخشی؛ انسان‌گرایی و گرایش به مدرنیسم؛ و جهان‌وطنی و مصرف. مقوله آیین‌ها و ارزش‌های ایرانی به تفصیل تشریح خواهد شد. مفاهیم و مقوله‌های دیگر استخراج‌شده به‌طور کامل در جدول شماره (۶) ارائه شده‌اند.

۴-۶. به‌چالش کشیدن باورهای پیشینیان

این مقوله دربرگیرنده مفاهیم مشارکت پایین در مراسم مذهبی و خانقاهی؛ منع گسترش باورهای پیشین؛ به‌چالش کشیدن باورها و نگرش‌های عمومی؛ امکان مقاومت در برابر باورها و نگرش‌های غالب؛ نسبت دادن عقب‌ماندگی قومی به دین و مذهب؛ زیر سؤال بردن بزرگان دینی و مشایخ تصوف با عنوان به‌بردگی کشاندن جامعه است. آنچه در تمام این مفاهیم، مشترک است، منیع هویت نسبتاً جدیدی است که دنیای مدرن کنونی برای ایجاد مقاومت و به‌چالش کشیدن باورهای پیشین ایجاد کرده است. توجه به این نکته ضروری است که باورهای صوفیانه و عرفانی از دو طرف به‌طور جدی به‌چالش کشیده می‌شوند؛ نخست، از سوی بنیادگرایان دینی، و دوم، از طرف جوانان و میان‌سال‌هایی که بیشتر متأثر از جهان مدرن هستند؛ اگرچه این دو هم‌پوشانی دارند، اما نباید به هر دو از یک دریچه نگریست، زیرا کنشگران مدرنی که باورهای صوفیانه را به‌چالش می‌کشند، در درجه نخست، با باورهای بنیادگرایان دینی در چالش هستند؛ به همین سبب، نقد بنیادگرایان دینی به تصوف در بخش هویت دینی مطرح شد. کد شماره (۱۳) در مورد نقد نگرش‌های پیشین می‌گوید:

پدرم با افتخار می‌گه «وقتی جوان بودم، خیلی فقیر بودیم و دو تا گوسفند بیشتر نداشتیم. وقتی شیخ به روستای ما اومد، من یکی از گوسفندها را قربانی کردم و مردم و شیخ رو به خونه دعوت کردم». خب شما ببینید وضعیت تفکر چگونه بوده؟! انگار هر دوره باید تحت ستم کسی باشیم. از خان و کدخدا بگیر تا شیخ و حالا هم که بنیادگرایان دینی. خوبه حالا دنیا یه جورى شده که دیگه نمی‌تونن از مردم سوءاستفاده چندانی بکنن و جوابی برای کارهای بی‌منطقشون ندارن و می‌شه اونا رو زیر سؤال برد.

جدول شماره (۶). مفاهیم و مقوله‌های استخراج‌شده با درون‌مایه هویت مدرن

مقوله‌ها	مفاهیم
به‌چالش کشیدن باورهای پیشینیان	مشارکت پایین در مراسم مذهبی و خانقاهی؛ منع گسترش باورهای پیشین؛ به‌چالش کشیدن باورها و نگرش‌های عمومی؛ امکان مقاومت در برابر باورها و نگرش‌های غالب؛ نسبت دادن عقب‌ماندگی قومی به دین و مذهب؛ زیر سؤال بردن بزرگان دینی و مشایخ تصوف با عنوان به‌بردگی کشاندن جامعه
تفکر، نقد، و آگاهی‌بخشی	فضای ایجادشده برای استدلال و تفکر؛ لزوم به‌چالش کشیدن پندارهای کنونی؛ امکان آگاهی‌بخشی در حوزه عمومی؛ رشد فرصت‌های آموزشی و فکری؛ عقل، مبنای سنجش همه امور بشر
انسان‌گرایی و گرایش به مدرنیسم و بازنمودهای آن	در اولویت قرار گرفتن آرزوها و خواسته‌های فردی؛ افزایش حضور زنان در عرصه‌های اجتماعی-فرهنگی-سیاسی؛ رشد باورهای سکولار؛ افزایش مطالبات تساوی‌طلبانه؛ گرایش به موسیقی‌های اروپایی-آمریکایی؛ گرایش به فیلم‌های اروپایی-آمریکایی؛ کوشش زنان برای هنجارشکنی و عبور از تابوهای موجود
جهان‌وطنی	زندگی در دنیای فارغ از مرزها؛ انسان بودن بدون درنظر گرفتن عقاید و ملت؛ همراهی با کشورهای جهان فارغ از عقیده
مصرف	مصرف و خرید، فارغ از نیاز؛ استفاده و تعویض مداوم مدرن‌ترین محصولات الکترونیکی بازار مرزی و داخلی؛ مصرف‌گران‌ترین نشان‌های آرایشی در بین زنان؛ لوکس‌گرایی؛ ضد مصرف کالاها قابل خرید برای دیگران

روی هم رفته، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که منابع هویتی منطقه اورامان، متشکل از چهار درون‌مایه اصلی هستند. این به آن معنا نیست که منبع هویتی هر کنشگر لزوماً از همه این درون‌مایه‌ها تشکیل شده است، بلکه ممکن است برای هر فرد تنها یک یا چند درون‌مایه به عنوان منبع هویتی فعال وجود داشته باشد، اما برای تشخیص رویکردهای کنشگران در هریک از این درون‌مایه‌ها، باید به گفتمان‌های غالب در هر درون‌مایه توجه شود. برای درک بهتر گفتمان‌های موجود در منابع هویتی، تلاش کردیم تا مقوله‌های استخراج شده از طریق نرم‌افزار مکس کیودا را با ارائه گفتمان‌های موجود منطقه اورامان در نمودار شماره (۱) نشان دهیم.

نمودار شماره (۱). مقوله‌های عمده منابع هویتی و گفتمان‌های موجود منطقه اورامان

بحث و نتیجه گیری

این پژوهش با در نظر گرفتن این مسئله که تاکنون منابع هویت اورامی ها به صورت نسبتاً جامع و با رویکرد مردم‌نگارانه بررسی نشده است، به بررسی عمیق و بسترمند این منابع پرداخته است. یافته‌ها نشان می‌دهد که منابع هویتی در چهار حوزه «منابع هویت قومی اورامی-کردی»، «منابع هویت ملی ایرانی»، «منابع هویت مدرن»، و «منابع هویت دینی» از یکدیگر قابل تفکیک هستند و در هر یک از این حوزه‌ها، دست کم دو گفتمان فعال وجود دارد که به نظر می‌رسد، بهتر است این گفتمان‌های فعال را به صورت طیف مشخص کرد تا بتوان به شناخت نسبتاً دقیق تری از بستر موجود از منطقه اورامان دست یافت.

در مباحث نظری مطرح شده گفته شد که گذار تاریخ نظری سوژه، از یکپارچگی به سوی چندپارچگی و سیلان در حرکت بوده است. بخش عمومی یافته‌های این پژوهش با تلاش جنکینز و گیدنز برای پل زدن بین سوژه مدرن با هویت یکپارچه و سوژه پست مدرن با هویت سیال هماهنگ است، زیرا داده‌های استخراج شده نشان می‌دهد که اغلب مردم در کنار رویارویی با منابع هویتی متفاوت و گاه متناقض و در نتیجه، احساس ناامنی و نبود نقطه اتکای ثابت هویتی، دارای نوعی تثبیت هویتی هستند و در حالی که نوعی خویشتن یکپارچه و سازگار را تجربه می‌کنند، همواره در معرض دیالکتیک ثبات بی‌ثباتی هستند. به این ترتیب، اغلب اورامی‌ها، منابع هویتی خود را از میان چهار حوزه تفکیک شده به صورت ترکیبی نسبی در تعامل با دیگران به صورت فرایندی چینی می‌کنند و این چینی همواره در معرض تغییر است، اما این هویت ترکیبی و چندپاره به معنای تزلزل و بحران هویت نیست.

نکته کلیدی بحث این است که همه کنشگران به این سازگاری نسبی در معرض تغییر که حاصل ترکیب منابع هویتی است، قانع نیستند و برای حل این دیالکتیک ثبات بی‌ثباتی تلاش می‌کنند. این بخش از کنشگران، ناگزیر یکی از حوزه‌های هویتی را به عنوان تنها منبع هویتی می‌پذیرند و تلاش می‌کنند، با ثبات‌ترین گفتمان را از میان گفتمان‌های موجود آن حوزه، انتخاب کنند. به نظر می‌رسد، این کنشگران، اگرچه به لحاظ تعداد، نسبت به عموم جامعه، در اقلیت هستند، اما بر مبنای گفتمان برگزیده، به صورت فعالانه به کنشگری می‌پردازند؛ تاجایی که با مقاومت‌ها و رویکردهای رادیکالی روبه‌رو خواهیم بود.

در بخش هویت قومی اورامی-کردی، شواهد حاکی از این است که این بخش، تنها منبع هویتی ای است که کنشگران آن را به عنوان منبع هویتی مشترک (دست کم یکی از منابع) بازشناسی کرده اند؛ اگرچه کنشگرانی که تنها منبع هویتی خود را دین می دانستند، و در انتهای طیف گفتمانی بنیادگرایی قرار می گیرند، قائل به این مسئله نبودند، اما می توان این بخش را به عنوان بخش آغازین منبع هویتی چندگانه اورامی ها مطرح کرد؛ البته این به آن معنا نیست که این بخش، بنیادین است، زیرا بسیاری از کنشگران، تنها در سطح معرفی خود به این منبع هویتی اشاره کرده اند و کنش های خود را بر مبنای منابع هویتی دیگر پیش می برند.

در مورد هویت ملی ایرانی نیز با وجود اینکه پژوهش های مختلفی به بررسی تقابل هویت قومی و ملی پرداخته اند، اما در سیاست گذاری، باید بر مبنای این گزاره پیش رفت که «تنوع قومیتی، سبب غنای فرهنگی ایران خواهد شد» (فیاض، ۱۳۸۷، ۱۳۱)، زیرا در مصاحبه های یادشده به جز در بخش هایی که از نظر مصاحبه شوندگان به عنوان تبعیض و کمبود مطرح می شد، در بقیه مفاهیم مطرح شده، بیشتر نوعی تفاهم بین دو بُعد هویت ملی ایرانی و هویت قومی وجود دارد و به نظر نگارندگان، داده های گردآوری شده در مورد تبعیض ها و کمبودها نشان می دهند که انتقادهای مطرح شده تلاشی برای برقراری ارتباط بین هویت قومی و هویت ملی ایرانی، و رای مرزهای برساخته شده است؛ و بی شک این تفاهم هویتی با رویکردی درست در حوزه های مختلف و در راستای رفع کمبودها و تبعیض ها (دست کم از نگاه کنشگران)، بسیار ساده تر و کم هزینه تر از امنیتی کردن بحث هویت قومی است.

هویت دینی، چالشی ترین منبع هویتی کنونی نزد اورامی ها است و بیشترین تلاش برای رفع چندپارگی و تزلزل هویتی، سبب انتخاب گفتمان بنیادگرایی در این حوزه می شود. این گفتمان سه رویکرد متفاوت محافظه کار، تبلیغی، و جهادی را پیش روی کنشگران قرار می دهد که هر سه در تثبیت هویت یکپارچه، اشتراک دارند. هویت دینی، دارای چهار گفتمان فعال بنیادگرایی، سنتی، تکثرگرا، و سکولار است. منبع هویتی گروه های عرفانی در نیمه گفتمان سنتی و تا حدی تکثرگرا فعال است و منبع هویتی بخشی از دین داران، متأثر از مدرنیسم و نیز تحولات اخیر خاورمیانه، در نیمه گفتمان سکولار و تاحدی، سنتی فعال

است. در نهایت، بر مبنای مصاحبه‌های انجام‌شده، به نظر می‌رسد، عموم کنشگران این حوزه، میانه‌های این طیف را به‌عنوان منبع هویتی برگزیده‌اند.

دنیای مدرن توانسته است، حتی اگر مورد قبول بعضی از کنشگران نباشد، در زندگی روزمره آن‌ها حضور داشته باشد. از فناوری دنیای مدرن استفاده می‌شود و به تبع آن، در ساده‌ترین حالت، منابع هویتی دیگر را به‌چالش می‌کشد. در این پژوهش با وجود تفاوت‌های اساسی نوسازی، نوگرایی، و جهانی‌شدن، هویت مدرن را متأثر از هر سه مورد فرض کردیم.

مقوله‌های استخراج‌شده، نشان‌دهنده حضور انواعی از مؤلفه‌های مدرن در بخش منابع هویتی اورامی‌ها، به‌ویژه زنان، است. زنانی که تا چند دهه پیش، حضور اجتماعی‌شان به همکاری در باغداری محدود بود، امروزه در بسیاری از حوزه‌ها دست به انتخاب می‌زنند و این انتخاب در شهرها امکان اولویت‌بخشی به هویت مدرن را به‌عنوان قوی‌ترین منبع هویتی در بین زنان، فراهم کرده است. بر مبنای آنچه گفته شد، هویت مدرن نه تنها یکی از چهار منبع هویتی کلان در بین اورامی‌ها است، بلکه بخش زیادی از چالش‌ها و فرصت‌های ایجادشده برای «بازاندیشی» در چینش منابع هویتی دیگر، حاصل همین مؤلفه‌های مدرن است.

منابع

- ابراهیمی، مهدی؛ و نیکنام‌راد، سیدمحمدغفار (۱۳۹۳). فراتحلیل هویت‌پژوهی در ایران (با عطف نظر به مقالات علمی-پژوهشی یک دهه گذشته (۱۳۹۱-۱۳۸۱)). فصلنامه مطالعات ملی، ۱۵(۱)، ۱۷۷-۱۴۹.
- برگر، پیتر؛ برگر، بریجیت؛ و کلنر، هانسفرید (۱۳۸۷). ذهن بی‌خانمان، نوسازی و آگاهی (مترجم: محمد ساوجی). تهران: نی. (تاریخ اصل اثر ۱۹۷۴)
- جعفرزاده‌پور، فروزنده؛ و حیدری، حسین (۱۳۹۳). فراتحلیل رابطه هویت ملی و هویت قومی در ایران. راهبرد اجتماعی فرهنگی، ۳(۱۱)، ۹۶-۶۳.
- جنکینز، ریچارد (۱۳۸۱). هویت اجتماعی (مترجم: تورج یاراحمدی). تهران: شیرازه. (تاریخ اصل اثر ۱۹۹۶)
- رفعت‌جاه، مریم (۱۳۸۳). دیالکتیک هویت‌ها. کتاب ماه علوم اجتماعی، ۷(۷)، ۶۳.
- صدیق‌سروستانی، رحمت‌الله؛ و حاجیانی، ابراهیم (۱۳۸۷). مطالعه تجربی منابع ایران. فصلنامه مطالعات ملی، ۹(۲)، ۵۲-۳۱.
- فکوهی، ناصر (۱۳۸۹). همسازی و تعارض در هویت و قومیت. تهران: گل‌آذین.
- فیاض، ابراهیم (۱۳۸۷). ایران آینده به سوی الگویی مردم‌شناختی برای ابرقدرتی ایران. تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- قاسمی، محمدعلی (۱۳۸۳). هویت در فضای پست مدرن: بررسی آرای چنتال موفی در باب هویت. مطالعات راهبردی، ۷(۲۴)، ۲۷۴-۲۵۵.
- کرسول، جان (۱۳۹۱). پوشش کیفی و طرح پژوهش (مترجم: حسن دانایی‌فرد، و حسین کاظمی). تهران: صفار. (تاریخ اصل اثر ۱۹۹۸)
- کریمی، جلیل؛ محمدپور، احمد؛ و قادری، صلاح‌الدین (۱۳۹۱). جامعه‌شناسی و مشکله هویت ایران (فراتحلیلی از مطالعات نظری و پژوهشی هویت). فصلنامه مطالعات ملی، ۱۳(۱)، ۵۷-۲۹.
- محمدپور، احمد؛ و رضایی، مهدی (۱۳۸۷). درک معنایی پیامدهای ورود نوسازی به منطقه اورامان کردستان ایران به شیوه پژوهش زمینه‌ای. مجله جامعه‌شناسی ایران، ۹(۲۰۱)، ۳۳-۳.
- محمودی، محمد (۱۳۹۵). فرهنگ جغرافیایی هورامان. سنندج: کردستان.
- مرادی، علیرضا (۱۳۹۴). استوارت هال و مسئله بحران هویت. جامعه، فرهنگ و رسانه، ۱۴، ۱۲۰-۱۰۱.
- میرزایی، حسین؛ و باباصفری، نافع (۱۳۹۴). بررسی رابطه‌ی نوسازی و تکثرگرایی دینی در بین جوانان شهر و روستاهای سنندج. مطالعات جامعه‌شناختی، ۲۲(۱)، ۱۲۹-۱۰۳.

نادری، احمد (۱۳۹۵). تحلیل انسان‌شناختی طریقت قادریه طالبانی در منطقه اورامانات لهون. فصلنامه مطالعات فرهنگ ارتباطات، ۱۷ (۳۳)، ۱۷۰-۱۴۹. doi: 10.22083/jccs.2016.15434

نادری، احمد؛ چیت‌سازقی، محمدجواد؛ شیرعلی، ابراهیم (۱۳۹۴). فراترکیب پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه هویت دینی. مطالعات ملی، ۳ (۶۳)، ۲۷-۴۴.

نرسیسیانس، امیلیا (۱۳۶۹). دو زبان‌گونگی و دو فرهنگ‌گونگی. مجموعه مقالات دانشگاه علامه طباطبایی، ۶۱، ۲۱۲-۱۹۹.

هال، استوارت (۱۳۸۳). هویت‌های قدیم و جدید، قومیت‌های قدیم و جدید (مترجم: شهریار وقفیپور). مجله ارغنون، ۲۴، ۳۵۲-۳۱۹. (تاریخ اصل اثر ۱۹۹۱)

هال، استوارت؛ و گراسبرگ، لارنس (۱۳۹۶). پروبلماتیک هویت در مطالعات فرهنگی: هویت و جهانی شدن (مترجم: سیاوش قلی‌پور، و علیرضا مرادی). تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات. (تاریخ اصل اثر ۱۹۹۶)

Graneheim, U. H., & Lundman, B. (2004). Qualitative content analysis in nursing research. *Nurse Education Today*, 24, 105-112.

Granhemat, M., Ain Nadzimah, A. (2017). Gender, ethnicity, ethnic identity, and language choices of Malaysian youths: The case of the family domain. *Advances in Language and Literary Studies*, 8(2), 26-36.

Gregory, J. Goalwin. (2018). "Religion and nation are One": Social identity complexity and the roots of religious intolerance in Turkish nationalism. *Social Science History*, 42(2), 161-182.

Guba, E.G; Lincoln, Y.S (1994). Hand Book of Qualitative Reseach, in Denzin, N.K.and Lincoln, Y.S. (Eds), Compering paradigms in qualitative Reseach, 105-117.

Michalinos, Z., Loizos, L., Marios, A., & Petroula, A. (2018). The political function of religious education in an ethnically divided society: Greek-Cypriot teachers' perspectives on conflict, Peace, and religious teaching. *Religion and Education*, 45(2), 226-248.

Nils-Christian, B., Lars-Erik C., & Manuelt., V. (2015). Language, religion, and ethnic civil war. *Conflict Resolution*, 61(4), 744-771.

Tracy, S. J. (2012). *Qualitative research methods: Collecting evidence, crafting analysis, communicating impact*. John Wiley & Sons.

Trang-Thi, N., & Obaidul, H. (2017). Language choice, identity and social distance: Ethnic minority students in Vietnam. *Applied Linguistics Review, System*, 61, 87-97.

